

นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันธูรัต¹

Thai Dramatic Arts Creating “Chuy Chay Phanthurat”

พิสิษฐ์ บัวงาม / PISIT BUANGAM

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

PROGRAM IN THAI CLASSICAL DANCE EDUCATION, FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS, RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY THANYABURI

Received: March 26, 2019
Revised: December 24, 2019
Accepted: January 31, 2020

บทคัดย่อ

นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันธูรัต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของนางพันธูรัต เพื่อออกแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ประเภทรำเดี่ยวชุด ฉุยฉายพันธูรัต โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบนาฏประดิษฐ์ชุดสร้างสรรค์ใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผล และนำเสนอเป็นงานวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัยพบว่า ผลงานการสร้างสรรคการแสดงชุด ฉุยฉายพันธูรัต มีแนวคิดในการออกแบบนาฏศิลป์จาก ประสบการณ์การแสดงของผู้สร้างสรรค์และแรงบันดาลใจจากการสัมภาษณ์ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญโดยใช้หลักการ ออกแบบกระบวนการท่ารำ 2 ประการ ได้แก่ 1. การตีบท ใช้บท ตามคำร้อง และทำนองเพลง เพื่อสื่อความหมายและอารมณ์ 2.การสร้างสรรคโดยใช้ท่ารำในท่าแม่บทและแม่ท่ายักษ์ ในรูปแบบของการรำตีบท ตามคำร้องและรำตามเพลงหน้าพาทย์ โดยเรียบเรียงกระบวนการท่ารำใหม่อย่างมีเอกลักษณ์ตามจารีตที่เป็นท่ารำมาตรฐานในการรำฉุยฉาย ลักษณะของกระบวนการ ท่ารำชุดนี้จะมีค่านิยมอ่อนช้อยผสมผสานกับความเข้มแข็งในรูปแบบของนางยักษ์ที่เป็นนางกษัตริย์ ใช้วงปี่พาทย์ไม่แข็ง บรรเลงประกอบการแสดง ผู้แสดงแต่งกายด้วยชุดยี่นเครื่องนางยักษ์ วัสดุปลายักษ์บนหน้า สวมกระบังหน้าในการแสดง ตามรูปแบบของการแสดงละครนอก

คำสำคัญ นาฏศิลป์ไทย, นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์, พันธูรัต, รำฉุยฉาย

Abstract

Objective of the research Thai Dramatic Arts Creating “Chuy Chay Phanthurat” is for studying a history and characteristic of the character Phanthurat in order to create the new series of Thai classical dance called Chuy Chay Phanthurat by investigating from involved research papers. It is a qualitative research in the form of the new invented Thai Dramatic Arts series by means of using knowlegdes which received from analysing, synthesising and concluding the papers material, and then, it is represented as the research paper.

As the results, it is found that, inspirations of creating the performing posture of the project of Thai Dramatic Arts Creating “Chuy Chay Phanthurat” are from the researcher’s performing experiences and interviewing some national artists and experts. Principle of creating the dancing posture consists of

¹ งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

two things as follow: 1. interpreting from the drama play by means of following the dialogue, songs and melodies 2. adapting from a general fundamental Thai traditional dance and a specific skill of Yaksa (Titan) in the form of dancing by interpreting the lyrics, and dancing by following the melody of a Thai traditional music Nah-Part. From following concepts as mentioned, researcher creates the new performance which is characteristically, but still conserves the tradition of the classical performance Chuy Chay. The new performance represents the gentleness and delicacy, mixing with the strongness in the style of a blue blooded lady titan who is originally from the titan royalty. The performance will be accompanied by Thai traditional musical ensemble Pi-Part Mai Khaeng. Performer will dress a standard Yaksa costume with a tiara and also painted on the face as the tradition of the performance Rakorn Nork.

Keywords: Thai dramatic arts, Thai dramatic arts creating, Phanturat, Chuy Chay performance.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีศิลปวัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เป็นที่ชื่นชอบของนานาประเทศที่ได้พบเห็นความงามในศิลปวัฒนธรรมไทย แต่สิ่งหนึ่งที่คนไทยยังสามารถอนุรักษ์และสืบทอดได้มาอยู่จนทุกวันนี้ก็คือ “นาฏศิลป์” (วีระ บัวงาม, 2561 : 11) อันเป็นศิลปะประจำชาติของไทย นาฏศิลป์เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติไทยที่ได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องควบคู่กับประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย นาฏศิลป์ไทยมีบทบาทสำคัญในการรับใช้สังคมไทยในทุกระดับ และสอดแทรกเข้าไปอยู่ในวงจรชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม การอบรมศีลธรรม การศึกษา และการบันเทิง (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : คำนำ) นาฏศิลป์ของไทยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ รำ ระบำ โขน และละคร (สุมนมาลย์ นิมนต์พันธ์, 2543 : 94)

การแสดงละครได้จำลองบทบาทของมนุษย์ในชีวิตจริงมาแสดงให้ดูบนเวที ละครไทยมีคุณค่ามากเป็นที่รวมศิลปะสาขาต่างๆ ซึ่งเป็นศิลปะแห่งความงามที่มุ่งตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ สติปัญญาก่อให้เกิดความสะเทือนใจ หรือมุ่งแสดงสุนทรียะโดยตรง (สุมนมาลย์ นิมนต์พันธ์, 2539 : 6) บทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยในฐานะผู้ปกครองแผ่นดินต้องทรงมีความรู้ในศิลปะศาสตร์ทั้งปวง และในฐานะเอกอัครศิลปิน มีส่วนสำคัญที่สุดต่อวิวัฒนาการของนาฏศิลป์ไทย อันยังผลให้สิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้น (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 374)

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นสมัยที่ถือว่าเป็นยุคทองของวรรณคดี พระองค์ทรงสนพระทัยในการละครอย่างแท้จริง เมื่อทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องใด ก็ทรงโปรดให้เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี ผู้ทรงรอบรู้ในกระบวนท่ารำ นำไปทดลองรำดูก่อน ถ้าตอนใดท่ารำขัดข้องไม่ได้ท่ารำที่งดงาม ก็ทรงแก้ไขปรับปรุงบทใหม่ จนกว่าจะกลมกลืนจึงยุติ ได้ทรงศึกษาการแต่งกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ทรงฝึกหัดศิลปะการดนตรี และทรงเป็นกวีประจำราชสำนักผู้หนึ่ง ทรงพระราชนิพนธ์ทั้งบทละครในและบทละครนอก บทละครใน ได้แก่ เรื่องอิเหนา เรื่องรามเกียรติ์ บทละครนอก จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องไกรทอง เรื่องคาวี เรื่องไชยเชษฐา เรื่องมณีพิชัย และเรื่องสังข์ทอง เพื่อใช้เล่นในราชสำนัก จึงเรียกละครชนิดนี้ว่า “ละครนอกแบบหลวง” (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 316)

ละครนอกแบบหลวงเป็นละครนอกที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ปรับปรุงจากละครนอกของชาวบ้าน ที่เล่นกันนอกวังให้มีความประณีตเหมาะสมกับที่สตรีในราชสำนักจะแสดงได้ และละครนอกที่กรมศิลปากรจัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ จัดเป็นละครนอกแบบหลวงแทบทั้งสิ้น (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2549 : 164) ละครนอกแบบหลวงแม้จะเรียกว่าละครนอก แต่มีลักษณะผสมผสานระหว่างละครในและละครนอกของชาวบ้าน ทำให้มีลักษณะเฉพาะเป็นละครอีกชนิดหนึ่ง กล่าวคือมีการดำเนินเรื่องช้ากว่าละครนอก แต่เร็วกว่าละครใน การดำเนินเรื่องในแต่ละตอนเน้นเหตุการณ์ในท้องเรื่องอย่างละครนอก ไม่เน้นบทบาทเดี่ยวของตัวเอกในตอนนั้น ๆ อย่างละครใน ซึ่งตัวเอกหรือตัวท้าวพระยามหากษัตริย์สามารถพูดจาเล่นตลกกับพวกเสนาจำวอดได้ แต่ไม่ถึงเป็นตลกไปกฮายอย่างละครนอก และไม่มีการเล่นตลกยืดยาวอย่าง

ละครนอก ตัวตลกจะเล่นตลกกับเจ้านายในลักษณะของการ สอพลอเท่านั้น แสดงกิริยามารยาทและอารมณ์อย่างเปิดเผย แบบละครนอก ไม่เก็บความรู้สึกอย่างละครใน (สุรพล วิรุฬห์ รักษ์, 2547 : 98-99) ส่วนละครนอกของหลวงในสมัยรัชกาล ที่ 2 นั้นใช้ผู้หญิงแสดง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อมี ประกาศว่าด้วยเรื่องละครผู้หญิงแล้ว จึงมีทั้งหญิงและชาย แสดง ประสมโรงเล่นกัน (ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนากุล, มปป. : 112) ผู้แสดงจะต้องมีฝีมือมาตรฐานตามแบบละครใน มีการรำน่าพาทย์เท่าที่จำเป็นในการแสดงอารมณ์และการ เข้าออก เช่น เพลงโอด เพลงเสมอ ฯลฯ ซึ่งไม่ใช่เพลงหน้า พาทย์ชั้นสูง เพราะตัวละครไม่ใช่เทพจึงไม่จำเป็นต้องใช้หน้า พาทย์ชั้นสูง สำหรับการรำใช้บทที่ประณีตอย่างละครใน ผู้แสดงจะแยกหน้าที่รำกับร้องออกจากกัน ผู้รำจึงไม่ร้องเอง แต่ผู้รำเจรจาทวนบทได้อย่างมีเสริกว่าละครใน คือ อาจด้น เองได้ และเจรจากันเป็นเวลานาน ๆ ได้ ในบางครั้งการแสดง ละครนอกแบบหลวงยังคงรักษาประเพณีการแสดงระเบียบ ธรรมเนียมในราชสำนักอย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกับละครใน (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547 : 98-99)

ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของการ แสดงละครนอกแบบหลวง เพื่อเป็นการอนุรักษ์การแสดง ละครนอกแบบหลวงไว้มิให้สูญหาย ผู้สร้างสรรคจึงได้นำตัว ละครในเรื่องสังข์ทอง คือ นางพันธุรัต บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 มาคิด ประดิษฐ์สร้างสรรคการแสดงรำชุด ฉุยฉายพันธุรัต ขึ้นใหม่ เนื่องจากในการรำฉุยฉายของนางยักษ์ในการแสดงละคร นอกแบบหลวงหรือละครนอกในนาฏศิลป์ไทยนั้น ยังไม่มี ผู้ใดได้ทำการประดิษฐ์สร้างสรรคขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะ สร้างสรรคการแสดงชุดนี้ขึ้น เพื่อให้เห็นกระบวนการรำอวด ฝีมือของนางยักษ์ ในรูปแบบฉุยฉาย โดยนำอัตลักษณ์ของ นางพันธุรัตในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง บทพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และจากการ สัมภาษณ์ ศิลปินแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ มาเป็น หลักในการออกแบบกระบวนการทำรำ ซึ่งในการรำเพลง ฉุยฉาย พันธุรัต เป็นการรำฉุยฉายเต็มรูปแบบตามมาตรฐานที่ กำหนดไว้ คือรำเพลงฉุยฉาย 2 บท และรำเพลงแม่ศรี 2 บท ฉุยฉายในแต่ละบทมี 3 คำร้อง ส่วนของแม่ศรีแต่ละบทมี 2 คำร้อง ซึ่งจบแต่ละคำร้อง ผู้แสดงจะต้องรำตามปีที่เป่าเสียง เสียงคำร้องทุกคำและต้องรำตามปีพาทย์รับเพลงฉุยฉาย

2 บท และรำตามปีพาทย์รับแม่ศรี 2 บท จบท้ายด้วยรำเพลง เร็ว – ลา โดยจะใช้หลักการออกแบบกระบวนการทำรำ 2 ประการ ดังนี้ 1. การตีบท ใช้บท ตามคำร้อง และทำนอง เพลง เพื่อสื่อความหมายและอารมณ์, 2. การสร้างสรรคโดยใช้ท่ารำในท่าแม่บท และท่าแม่ท่าของยักษ์ คือการนำท่ารำ ในแม่บทมาประดิษฐ์สร้างสรรคท่ารำ เพื่อสื่อความหมาย ตามบทร้อง คำร้องและเรียบเรียงกระบวนการทำรำใหม่อย่างมี เอกลักษณะ ในรูปแบบท่ารำที่เป็นท่ารำมาตรฐานที่มีความ นุ่มนวลอ่อนช้อยผสมผสานกับความเข้มแข็งของนางยักษ์ ออกมาเป็นกระบวนการทำรำของ นางพันธุรัต ซึ่งจะตีบทตาม บทขับร้องและรำตามเพลงหน้าพาทย์ โดยใช้วงปีพาทย์ ไม้แข็งบรรเลงประกอบการแสดง ผู้แสดงจะแต่งกายด้วยชุดยีน เครื่องนางยักษ์วาดพลายักษ์สวมกระบังหน้า ตามรูปแบบ ของการแสดงละครนอก เพื่อเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมและ ยังประโยชน์แก่การศึกษาและถ่ายทอดท่ารำให้กับนักศึกษา ให้ได้รับการสืบทอดต่อไปมิให้สูญหาย และเป็นแบบอย่างใน การคิดสร้างสรรค การแสดงนาฏศิลป์ไทย (รำเดี่ยว) ต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การวิจัยเรื่องนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรคชุด ฉุยฉาย พันธุรัต มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ ของนางพันธุรัต
2. เพื่อออกแบบนาฏศิลป์ไทยและสร้างสรรคการ แสดง ชุดฉุยฉายพันธุรัต

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรคชุด ฉุยฉาย พันธุรัต ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาประวัติความเป็นมา และอัตลักษณ์ของนางพันธุรัต จากบทละครนอก เรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ขอบเขตแหล่งข้อมูล

การวิจัยเรื่องนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรคชุด ฉุยฉาย พันธุรัต ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตแหล่งข้อมูลของการ สร้างสรรค ศิลปินแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ โดย การเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์วิธีการสร้างสรรคผลงาน ดังนี้

1. ด้านเครื่องแต่งกาย ศึกษาจากข้อมูลและการสัมภาษณ์และตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญดังนี้

1.1 นางสาวรณิ ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติ ปี 2533 สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย)

1.2 นางธานิต ศาลากิจ นาฏศิลป์อาวุโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

1.3 นางวัชนี เมษมา นักรับราชการบำนาญครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

1.4 นายชวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละครดนตรีทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร

1.5 รองศาสตราจารย์คำรณ สุนทรานนท์ (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยโขมยักข์)

2. ด้านเนื้อร้องและการบรรเลง ผู้สร้างสรรค์ได้นำข้อมูลอัตลักษณ์ของนางพันธุรัต จากบทพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และจากการสัมภาษณ์ มาประพันธ์บท และเรียบเรียงปรับปรุง โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์และตรวจสอบเนื้อร้องและการบรรเลงจากผู้เชี่ยวชาญดังนี้

2.1 นายชวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละครดนตรีทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร

3. ด้านสร้างสรรค์กระบวนการท่ารำ รวบรวมข้อมูลจากการศึกษา สัมภาษณ์ และตรวจสอบกระบวนการท่ารำจากผู้เชี่ยวชาญดังนี้

3.1 นางสาวรณิ ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติ ปี 2533 สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย)

3.2 นางนพรัตน์ ศุภากร หวังในธรรม ผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรมและศิลปินแห่งชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3 นางธานิต ศาลากิจ นาฏศิลป์อาวุโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม (ผู้เชี่ยวชาญการแสดงบทบาทนางยักษ์)

3.4 นางวัชนี เมษมา นักรับราชการบำนาญครูชำนาญการ (ผู้เชี่ยวชาญการแสดงบทบาทนางยักษ์) วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

3.5 นายชวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละครดนตรีทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร

3.6 รองศาสตราจารย์คำรณ สุนทรานนท์ (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยโขมยักข์)

3.7 รองศาสตราจารย์ ดร.รจนา สุนทรานนท์ (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์)

ด้านการสร้างสรรค์กระบวนการท่ารำ ที่ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 ท่าน ร่วมกับประสบการณ์การแสดงของผู้วิจัย ในการแสดงบทบาทนางยักษ์ในละครนอก มาใช้วิเคราะห์สร้างสรรค์กระบวนการท่ารำ และนำกระบวนการที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 ท่านที่กล่าวมาข้างต้นตรวจสอบท่ารำให้ถูกต้องตามแบบแผนตามจารีตของนาฏศิลป์ไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุดอุบายพันธุรัต ได้ใช้ระเบียบวิธีการดำเนินงานวิจัยแบบคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ งานวิจัย หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุดอุบายพันธุรัต การสัมภาษณ์ศิลปินแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล ออกแบบกระบวนการท่ารำ สรุปผล และนำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด อุบายพันธุรัต ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามกระบวนการวิจัย เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของนางพันธุรัต และออกแบบกระบวนการท่ารำ นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด อุบายพันธุรัต ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์และผ่านการตรวจสอบท่ารำจากศิลปินแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 7 ท่านตามที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปผลจากการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของนางพันธุรัต

ประวัติความเป็นมาของนางพันธุรัต

นางพันธุรัต เป็นตัวละครตัวหนึ่งในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นนางยักษ์ที่เป็นนางกษัตริย์แต่เป็นมายาสามีตาย ไม่มีบุตร มีฤทธิ์เดชมาก มีของวิเศษดังนี้ เกือกแก้ว ไม้เท้าวิเศษ และหน้ากากเงาะ

อัตลักษณ์ของนางพันธุรัต

อัตลักษณ์ของนางพันธุรัต จากการศึกษาจากบทละครนอก เรื่องสังข์ทองบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและจากการสัมภาษณ์ ดร.สุวรรณี ชลาณเคราะห์ศิลปินแห่งชาติปี 2533 สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) (สัมภาษณ์ วันที่ 9 กันยายน 2561) นายขวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละครดนตรีทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร (สัมภาษณ์วันที่ 11 กันยายน 2561) นางธานิต ศาลากิจ ข้าราชการบำนาญกรมศิลปากร (ผู้เชี่ยวชาญการแสดงบทนางยักษ์) (สัมภาษณ์วันที่ 15 กันยายน 2561) นางวัชนี เมษมาน ข้าราชการบำนาญครูชำนาญการ (ผู้เชี่ยวชาญการแสดงบทนางยักษ์) วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม (สัมภาษณ์วันที่ 18 กันยายน 2561) และรองศาสตราจารย์คารณ สุนทรานนท์ (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยโขงยักษ์) (สัมภาษณ์วันที่ 14 กันยายน 2561) สามารถสรุปอัตลักษณ์ของนางพันธุรัต ออกมาได้ 4 ลักษณะดังนี้ คือ 1. เป็นนางยักษ์ใจดี รับเลี้ยงดูพระสังข์และรักพระสังข์เหมือนลูก 2. เชื่อกับความคิดของตนเองเป็นใหญ่ไม่เชื่อคำทัดทานของใคร 3. หนีความเป็นจริงกลัวว่าพระสังข์จะรู้ว่าตัวเองเป็นยักษ์จึงได้คิดแปลงกายเป็นมนุษย์เพื่อไม่ให้พระสังข์กลัว และ 4. เสียสละเพื่อลูกอย่างแท้จริงเมื่อนางพันธุรัตเห็นพระสังข์ไม่ยอมลงมามากแล้ว นางก็เขียนมหาจินตามณีไว้ให้ เพื่อเป็นการเตรียมการให้พระสังข์ไปผจญกับอุปสรรคและใช้แก้ไขอุปสรรคได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อออกแบบนาฏศิลป์ไทยและสร้างสรรค์การแสดงชุด ฉุยฉายพันธุรัต

การออกแบบนาฏศิลป์ไทยและสร้างสรรค์การแสดงชุด ฉุยฉายพันธุรัต ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ศึกษาข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและศิลปินแห่งชาติ ทั้งหมด 7 ท่าน และได้วิเคราะห์ข้อมูลออกมา จึงได้กำหนดรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันธุรัต ให้อยู่ในรูปแบบของการแสดงประเภทรำเดี่ยวชุด ฉุยฉาย เนื่องจากในการแสดงละครนอกแบบหลวงนั้น เป็นการแสดงที่เน้นกระบวนท่ารำเหมือนอย่างการรำละครข้างในราชสำนัก และเพลงร้องในการแสดงละครข้างในราชสำนักมาใช้ในการแสดงละครนอก ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะสร้างสรรค์ชุดการแสดงออกมาโดยได้กำหนดรูปแบบการแสดง ฉุยฉายพันธุรัต โดย

ยึดหลักการแสดงแบบละครนอกแบบหลวง ที่เน้นความสวยงาม กระบวนท่ารำเป็นหลัก มีการแต่งกายที่งดงามตามจารีตของการแสดงละครนอกแบบหลวง ในการแสดงชุดนี้ มีการใช้อุปกรณ์ คือ กระจบอง เข้ามาประกอบการแสดง เพื่อให้การแสดงดูสวยงามและเห็นภาพพจน์ความเป็นนางยักษ์ของนางพันธุรัตที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยสร้างสรรค์กระบวนท่ารำจากท่ารำแม่บท แม่ท่าของยักษ์ และการรำฉุยฉายของตัวยักษ์ มาเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์กระบวนท่ารำ เพื่อสื่อความหมายให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้ชมได้รับบรรยากาศในการชมการแสดง

รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด ฉุยฉายพันธุรัต

รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันธุรัต ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงของการแสดงออกเป็น 3 ช่วงดังนี้

ช่วงที่ 1 ออกด้วยเพลงรัว คือการรำเปิดตัวละคร รำออกหน้าเวที

ช่วงที่ 2 บทร้อง คือการรำเพลงฉุยฉาย 2 บท ซึ่งจบแต่ละคำร้องต้องรำตามปีที่เป่าเสียงเสียงคำร้องทุกคำ และต้องรำตามปีพาทย์รับเพลงฉุยฉาย 2 บทจบแล้วรำในเพลงแม่ศรี 2 บท ซึ่งจบแต่ละคำร้องต้องรำตามปีที่เป่าเสียงเสียงคำร้องทุกคำและรำตามปีพาทย์รับแม่ศรี 2 บท

ช่วงที่ 3 รำตามทำนองเพลง คือ การรำในเพลงเร็วตามกระบวนท่าและเข้าในเพลงลา

บทที่ใช้ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันธุรัต

จากการวิจัยและสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันธุรัต ผู้สร้างสรรค์ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายขวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละครดนตรี ทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561) กล่าวว่า การแสดงในรูปแบบละครนอกแบบหลวง จะต้องดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วตามแบบของละครนอกแต่มีการพรรณนารายละเอียดรวมทั้งภาษาที่เลือกสรรให้เหมาะสมแก่เนื้อความตามจารีตของการแสดงละครนอกแบบหลวง ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้คิดสร้างสรรค์ โดยนำเอาอัตลักษณ์ของนางพันธุรัตในเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และจากการสัมภาษณ์ ศิลปินแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยนำเอาอัตลักษณ์ของนางพันธุรัต มาสร้างสรรค์บทประพันธ์ขึ้นใหม่และกำหนดเพลงร้องและทำนองเพลง โดย

ผ่านการตรวจสอบจาก นายชวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการ
ละครและดนตรีทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร กระทรวง
วัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทประกอบการแสดงและลักษณะคำ

ประพันธ์ ดังต่อไปนี้

การแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด ฉุยฉายพันธูรัต

นายชวลิต สุนทรานนท์ ตรวจแก้ไข บรรจุเพลง

ปีพาทย์ทำเพลงเร็ว

ร้องเพลงฉุยฉาย

ฉุยฉายเอ๋ย
ร่างผัวรักลูกเลี้ยง ยอมเสี่ยงชีวา
ของวิเศษคู่นคร ต้องแอบซ่อนให้ห่างไกล
เจ็ดวันเอ๋ย
เจ็ดวันหาเสปียง มาหล่อเลี้ยงชีวิตหลัก
กล้ำกลืนฝืนปกปิด กลัวมีงมิตระคิดห่างกาย

พันธูรัตยักษิณี ชีวีน่าเวทนา
อดทนกายา รักษาความลับไว้
เกรงเจ้าสุดททัย ตกใจหวาดกลัว
เป็นมนุษย์สุดสวาท ไม่ยอมคลาดพระลูกรัก
เหนียวอ่อนไม่ผ่อนพัก สุดเยื้องย่างเจียนจะตาย
มิคงอยู่สู้อวดวาย ถ้าสาบสูญไปจากจร

ร้องเพลงแม่ศรี

ความรักเอ๋ย
แม่ยักษ์กับลูกมนุษย์
กรรมเวรพันผูก
สร้างสรรค์กันมา
แม่ศรีเอ๋ย
ขอเทิดอวยสวัสดิ์
ยอมตายถวายขนม
สุดยอดนารี

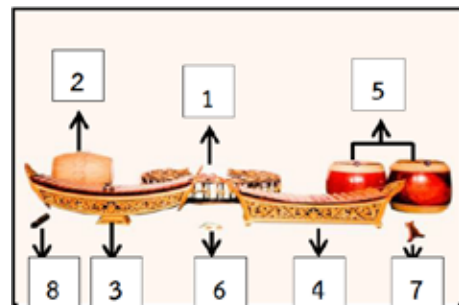
ความรักบริสุทธิ์
ยากยุคร้างลา
แม่ลูกสองอุรา
ใช้เวรทำให้สิ้นเอ๋ย
แม่ศรีพันธูรัต
น้อมมนัสสศุติ
ด้วยรักล้นทันทวี
ในวรรณคดีเรื่องสังข์ทอง

ปีพาทย์ทำเพลงเร็ว ลา

จบการแสดง

วงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันธูรัต

การแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉาย
พันธูรัต ผู้วิจัยได้เลือกใช่วงปีพาทย์เครื่องห้า โดยใช้ไม้แข็ง
ในการบรรเลงประกอบการแสดง เนื่องจากการแสดง
รำฉุยฉายต้องใช้ปีในบรรเลงรับท่วงรคที่ร้องจึงต้องใช้
ไม้แข็งในการบรรเลงเพื่อให้มีเสียงดังกังวานในการแสดง

ภาพที่ 1 ภาพวงปีพาทย์เครื่องห้า

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย, วันที่ 12 พฤศจิกายน 2561

หมายเลข 1	ฆ้องวงใหญ่
หมายเลข 2	ตะโพน
หมายเลข 3	ระนาดเอก
หมายเลข 4	ระนาดทุ้ม
หมายเลข 5	กลองทัด
หมายเลข 6	ฉิ่ง
หมายเลข 7	กรับพวง
หมายเลข 8	ปี่ใน

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันรุ้ง

ฉุยฉายเป็นเพลงในอัตราจังหวะ 2 ชั้น มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เดิมการร้องเพลงฉุยฉายใช้ดนตรีรับ 1 – 2 เที้ยวทุก ๆ ท่อน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดร.ชวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละครดนตรีทรงคุณวุฒิ กรมศิลปากร (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561) กล่าวว่า ในปัจจุบันนิยมใช้ปี่รับเพียงเที้ยวเดียว ตามปกติเพลงฉุยฉายจะมีเพลง 2 เพลงรวมอยู่ด้วยกัน คือเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรี โดยที่ในตอนแรกจะร้องเพลงฉุยฉายก่อน ร้องหมดท่อนหนึ่งก็มีปี่เป่าเลียนทำนอง และเสียงร้องเพียงขึ้นเดียวก่อน แล้วจึงบรรเลงรับต่อด้วยเพลงแม่ศรีติดต่อกันไป การที่ต้องร้องเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรีติดต่อกันนั้น เพราะถือว่าเพลงฉุยฉายเป็นเพลงช้า เพลงแม่ศรีเป็นเพลงเร็วซึ่งเป็นเพลง 2 ชั้น เรียกตามหน้าทับว่า “สองไม้” การบรรเลงดนตรีจะเริ่มด้วยเพลงเร็ว ร้องเพลงฉุยฉาย และเพลงแม่ศรี จบด้วยเพลงเร็ว – ลา ดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันรุ้ง ใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า โดยใช้ไม้แข็ง บรรเลงจะประกอบไปด้วย ระนาด ฆ้องวง ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง และปี่ใน เพลงที่ใช้ประกอบการแสดง ได้แก่ เพลงเร็ว เพลงฉุยฉาย เพลงแม่ศรี เพลงเร็ว และเพลงลา นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันรุ้ง นั้นเป็นแบบฉุยฉายเต็ม ซึ่งตัวละครจะออกด้วยเพลงเร็ว แล้วร้องต่อด้วยเพลงฉุยฉาย 2 บท และเพลงแม่ศรี 2 บท จบด้วยเพลงเร็ว - ลา ดังนั้นการบรรเลงและการขับร้องของการรำ ฉุยฉายพันรุ้ง จึงมี 2 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 เพลงหน้าพาทย์

เพลงเร็ว เป็นเพลงหน้าพาทย์เบื้องต้น ใช้สำหรับการแสดงฤทธิ์หรือการเกิดปรากฏการณ์โดยฉับพลัน เช่น ใช้เพลงเร็วเพื่อให้ผู้แสดงวิ่งออกมาจากหลังเวที

เพลงเร็ว เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบการ

แสดงกิริยาการเดินอย่างนวนายนาด

เพลงลา เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงต่อจากเพลงเร็ว เมื่อจบการรำ การแต่งกาย

ลักษณะที่ 2 เพลงขับร้อง

เพลงฉุยฉาย เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาของตัวโขนและละครแสดงถึงความภาคภูมิใจในความงาม

เพลงแม่ศรี เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบการแสดงกิริยาสนุกสนาน ร่าเริง แสดงอารมณ์ และความภาคภูมิใจในความงาม

ดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันรุ้ง พบว่าเพลงที่ใช้ในการบรรเลง ใช้เพลงในอัตราจังหวะ 2 ชั้น ประกอบด้วย เพลงออกใช้เพลงเร็วเปิดตัวละคร แล้วจึงรำในเพลงฉุยฉาย 2 บท และเพลงแม่ศรี 2 บท จบคำร้องทุกคำร้องปี่จะเป่าเลียนเสียงคำร้อง และจบเพลงฉุยฉายแต่ละบท ปี่พาทย์จะบรรเลงรับเพลงฉุยฉาย จบเพลงแม่ศรีแต่ละบทปี่พาทย์จะบรรเลงรับเพลงแม่ศรีและเพลงเข้าใช้เพลงเร็ว – ลา

เครื่องแต่งกายประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันรุ้ง

จากการศึกษาพบว่าเครื่องแต่งกายการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด ฉุยฉายพันรุ้ง ใช้เครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่อง ได้พบว่า มีรายละเอียดเครื่องแต่งกายตามหลักจารีตและลักษณะของตัวละครที่ปรากฏดังนี้ จากการสัมภาษณ์ นางสาวรรณี ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติปี 2533 สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) (สัมภาษณ์วันที่ 11 ตุลาคม 2561) นางธานิต ศาลากิจ ข้าราชการบำนาญกรมศิลปากร (ผู้เชี่ยวชาญการแสดงบทนางยักษ์) (สัมภาษณ์วันที่ 15 ตุลาคม 2561) และนางวัชณี เมฆมาน ข้าราชการบำนาญครูชำนาญการ (ผู้เชี่ยวชาญการแสดงบทบาทนางยักษ์) วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม (สัมภาษณ์วันที่ 17 ตุลาคม 2561) กล่าวสรุปได้ว่าการแต่งกายยืนเครื่องนางยักษ์ นางพันรุ้งมีลักษณะเป็นนางยักษ์ มีการกำหนดสีกายคือสีแดง โดยเสื้อแขนยาวที่ใส่ก่อนใส่ผ้าห่มนางจะต้องเป็นสีพื้นไม่มีลวดลายเพราะบ่งบอกว่าเป็นสีกายของนางพันรุ้งซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้กำหนดให้สีกายของนางพันรุ้งคือสีแดงและผู้แต่งหน้าเป็นนางยักษ์สวมกระบังหน้าตามรูปแบบการแสดงของกรมศิลปากร

จากการสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์คำรณ สุนทรานนท์ (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยโขนยักษ์)

(สัมภาษณ์วันที่ 19 ตุลาคม 2561) กล่าวว่า เครื่องแต่งกาย นับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การแสดงมีความสวยงามอลังการ เป็นเครื่องแสดงฐานะ ลักษณะของตัวละคร บ่งบอกให้รู้ถึง ลำดับศักดิ์ และเชื้อชาติ ทำให้ผู้ชมเห็นภาพพจน์ที่เด่นชัด จากการสัมภาษณ์ นายชวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละคร ดนตรีทรงคุณวุฒิ (สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2561) กล่าวว่า เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงละครนอกแบบหลวง มักเลียนแบบมาจากเครื่องต้นหรือเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์ ที่มีรูปแบบเฉพาะอันเป็นศิลปะสร้างสรรค์ในแบบฉบับที่ ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความประณีตวิจิตรตรงตาม ยังแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. ศิราภรณ์ เป็นองค์ประกอบของตัวละครที่ บ่งบอกถึงประเภท ฝ่าย ชั้น วรรณะ ของตัวละครในการแสดง

เครื่องแต่งกายนางพันธุรัต

ภาพที่ 2 ภาพเครื่องแต่งกายนางพันธุรัต (ด้านหน้า ด้านหลัง)
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย, วันที่ 12 พฤศจิกายน 2561

กระบวนการรำในการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด อยุธยาพันธุรัต

แนวคิดการประดิษฐ์ทำรำนานาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด อยุธยาพันธุรัต ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากข้อมูลและจากการสัมภาษณ์พบว่า การรำอยุธยาของนางยักษ์ที่เป็นนาง กษัตริย์ ยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญท่านใดได้คิดประดิษฐ์ขึ้นเป็นแบบ อย่างของการรำขึ้นไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย ชุด อยุธยาพันธุรัตขึ้นใหม่ ในรูปแบบการรำอยุธยาแบบเต็ม โดยผู้แสดงจะรำในเพลง อยุธยา 2 บทและเพลงแม่ศรี 2 บท โดยในการรำเพลง อยุธยาบทแรก ช่วงรับปีผู้แสดงจะรำทวนคำตีบทตามคำร้อง

ชุดนี้นางพันธุรัตใช้วิธีการสวมกระบังหน้าตามจารีตของ การแสดงละครนอก

2. พัสตราภรณ์ คือ ชุดยืนเครื่องซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องพัสตราภรณ์ ชุดยืนเครื่องฝ่ายนางยักษ์ การแสดง ครั้งนี้ตัวนางพันธุรัตใช้ผ้าห่มนางยักษ์ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นนางยักษ์และเสื้อตัวในเป็นเสื้อสีแดงไม่มีลวดลายบ่งบอก ถึงสีกายของนางพันธุรัต

3. ถนิมพิมพาภรณ์ คือ ส่วนที่เป็นเครื่องประดับ ร่างกายทั้งหมด องค์ประกอบส่วนนี้จะเป็นส่วนที่ช่วยเสริม ให้การแต่งกายยืนเครื่อง มีความงดงามหรูหรามากขึ้นกว่า เดิมได้ จะใช้แต่ของเลียนแบบเท่านั้น ในการแสดงครั้งนี้ถนิม พิมพาภรณ์ใช้เครื่องประดับโลหะชุบทองทั้งหมด

ส่วนเพลงอยุธยา บทที่ 2 ช่วงรับปีผู้แสดงจะรำใช้ทำรำ รำตามทำนองเพลง พอเข้าสู่เพลงแม่ศรีในการรำบทแรกช่วง รับปี ผู้แสดงจะใช้ทำรำรำตามทำนองเพลง และในเพลงแม่ ศรีบทที่ 2 ช่วงรับปีผู้แสดงจะรำรับแบบทวนคำร้อง ตาม จารีตการแสดงอยุธยาที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งแต่เดิมการแสดง อยุธยาแบบเต็ม จะมีการรำรับปีในเพลงอยุธยาและเพลงแม่ ศรีโดยใช้กระบวนการรำทวนคำและใช้ทำรำรำตามทำนอง เพลงในทั้งสองเพลง เช่น อยุธยานาฏดุริยางคศาสตร์ แต่ใน ปัจจุบัน การรำในเพลงอยุธยาทั้ง 2 บท ส่วนใหญ่จะรำแบบ รำทวนคำไม่ใช้ทำรำรำตามทำนองเพลง และการรำในเพลง แม่ศรีทั้ง 2 บท จะเป็นการรำแบบใช้ทำรำรำตามทำนอง

เพลงไม่รำทวนคำ ส่วนในการรำเพลงเร็วของการแสดงชุดนี้ ผู้วิจัยได้นำท่าในแม่ท่างั่งไหว้ในการฝึกหัดพื้นฐานของ ดัวัยักษ์และท่ารำเพลงเร็วของตัวนาง มาผสมผสานกระบวน ท่ารำและเรียบเรียงกระบวนท่ารำขึ้นใหม่ในช่วงทำนองเพลง เร็ว เพื่อให้เห็นอัตลักษณ์ของความเป็นนางยักษ์ที่ชัดเจน ท่าที่นำมาจากแม่ท่างั่งไหว้ของดัวัยักษ์ ได้แก่ ท่าแจกไม้ เป็นต้น และผู้วิจัยยังสอดแทรกความเป็นนางยักษ์ในการรำ เพลงลาโดยใช้การการกระเทีบเท้า การตะลึงตึก และการ เหนี่ยวหน้าผ้า ก่อนที่จะก้าวเท้าตามจังหวะหน้าทับของเพลง ในเพลงลาทั้งไม้เดินและไม้ลา

กระบวนท่ารำที่ใช้ในการตีบทตามบทขับร้อง ใน เพลงอุยฉาย เพลงแม่ศรี และรำตามเพลงหน้าพาทย์ในเพลง รัว เพลงเร็วและเพลงลา ผู้วิจัยใช้หลักการออกแบบกระบวน ท่ารำจากหลัก 2 ประการ ได้แก่

1. การตีบท ใช้บท ตามคำร้อง และทำนองเพลง เพื่อสื่อความหมายและอารมณ์การแสดงนาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค์ ชุด อุยฉายพันธุรัต เป็นการรำตีบทประกอบการ ขับร้องเพลงอุยฉายและเพลงแม่ศรี ซึ่งเป็นเพลงอัตรา จังหวะ 2 ชั้น การตีบทตามบทขับร้องผู้แสดงจะตีบททุกคำ เพื่อสื่อความหมายและสื่ออารมณ์ของตัวละครขณะนั้น ใน เพลงเพลงหนึ่งอาจใช้ได้มากกว่า 1 อารมณ์ เช่น อารมณ์เศร้า ที่พระสังข์หนี และอารมณ์รักลูกของนางพันธุรัต เป็นต้น ขึ้น อยู่กับสถานการณ์หรือความเหมาะสมของบทประพันธ์นั้นๆ ดังนั้นผู้แสดงจะต้องทำความเข้าใจในบทและตีบทให้ สอดคล้องกับอารมณ์เพลง เช่น ทำรัก ในคำร้องเพลงอุยฉาย คำร้องที่ว่า “รักลูกเลี้ยง” ปฏิบัติตามภาพดังนี้

ภาพที่ 3 ภาพนางพันธุรัตรำในเพลงอุยฉาย คำร้องที่ว่า “รักลูกเลี้ยง”
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561

2. การสร้างสรรค์โดยใช้ท่ารำในท่าแม่บท และท่า แม่ท่าของยักษ์ ในรูปแบบของการรำตีบทตามคำร้องและรำ ตามเพลงหน้าพาทย์ คือการนำท่ารำในท่าแม่บท มา ประดิษฐ์สร้างสรรค์ท่ารำ เพื่อ สื่อความหมายตามบทร้อง และทำนองเพลงและเรียบเรียงกระบวนท่ารำใหม่อย่างมี เอกลักษณ์ เป็นท่ารำมาตรฐานที่มี ความนุ่มนวลอ่อนช้อย ผสมผสานกับความเข้มแข็งของนางยักษ์ออกมาเป็น กระบวนท่ารำของ นางพันธุรัต ดังนี้

2.1. การสร้างสรรค์โดยใช้ท่ารำในท่าแม่บท ประดิษฐ์สร้างสรรค์ท่ารำ เพื่อสื่อความหมาย ตามบทร้อง เช่น ท่าพระลักษมณ์ ในเพลงแม่บทใหญ่ ในคำร้องเพลง อุยฉาย คำร้องที่ว่า “เอื้องยัก” ดังนี้

ภาพที่ 4 ภาพนางพันธุรัต รำในเพลงอุยฉาย คำร้องที่ว่า “เอื้องยัก”
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย, วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561

2.2. ท่ารำในท่าแม่ท่าของยักษ์ มาประดิษฐ์ สร้างสรรค์ท่ารำ เพื่อสื่อความหมายตามบทร้อง คำร้องและ ทำนองเพลง และเรียบเรียงกระบวนท่ารำใหม่อย่างมี เอกลักษณ์ เช่น ท่าในเพลงเร็ว ผู้วิจัยได้นำท่ารำในเพลง แม่ท่ายักษ์ ท่าแจกไม้ ในแม่ท่างั่งไหว้ของยักษ์ มาใช้ ประกอบการรำในเพลงเร็ว ให้เห็นอัตลักษณ์ของความเป็น นางยักษ์ที่ชัดเจน ปฏิบัติตามภาพ ดังนี้

ภาพที่ 5 ภาพนางพันธุรัต ในเพลงเร็ว ท่าที่ 12
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561

นอกจากนี้ในการรำดูฉายพันธุรัต ในช่วงของ เพลงลา ผู้วิจัยได้เรียบเรียงกระบวนการทำรำ โดยยึดหลักการ เรียงท่ารำจากท่าต่ำไปหาท่าสูงจนหมดหน้าทับของเพลง ตามไม้เดินและไม้ลาของเพลงลา ซึ่งเป็นการรำตามเพลง หน้าพาทย์ล้วน ๆ

หลังจากคิดสร้างสรรค์กระบวนการทำรำเรียบร้อยแล้ว ผู้สร้างสรรค์จึงได้นำกระบวนการทำรำที่สร้างสรรค์ขึ้น ให้ศิลปิน แห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 ท่าน ตาม ที่กล่าวไว้ในขอบเขตข้อมูล ตรวจสอบกระบวนการทำรำ โดย มีการปรับท่ารำจากผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน ดังนี้

1. ท่ารำในคำร้องดูฉาย เนื้อร้องที่ว่า “เกรงเจ้า” ปรับท่ารำโดย นายชวลิต สุนทรานนท์ นักวิชาการละคร ดนตรีทรงคุณวุฒิ (ปรับท่ารำวันที่ 4 ตุลาคม 2561)

ภาพที่ 6 ภาพปรับท่ารำในเพลงดูฉาย คำร้องที่ว่า “เกรงเจ้า”
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย, วันที่ 4 ตุลาคม 2561

2. ท่ารำในคำร้องแม่ศรี เนื้อร้องที่ว่า “นารี” ปรับ ท่ารำโดย นางธานิต ศาลากิจ ข้าราชการบำนาญ กรม ศิลปากร (ผู้เชี่ยวชาญการแสดงบทนางยักษ์) (ปรับท่ารำใน วันที่ 15 ตุลาคม 2561)

หลังจากปรับแก้ไขกระบวนการทำรำเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัย ให้ศิลปินแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิและ ผู้เชี่ยวชาญประเมินผลงานวิจัย มีผลการประเมิน ดังนี้

1. แบบประเมินความสามารถในการสร้างสรรค์ ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทย ชุดการแสดงดูฉายพันธุรัต ได้ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 5$)

2. แบบประเมินความคิดเห็นต่อผลงานสร้างสรรค์ ทางด้านนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด ดูฉายพันธุรัต ได้ค่า เฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 5$)

ภาพที่ 7 ภาพปรับท่ารำในเพลงแม่ศรี คำร้องที่ว่า “นารี”
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย, วันที่ 15 ตุลาคม 2561

จากผลการประเมิน ศิลปินแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 7 ท่าน จึงออกไปรับรองผลงาน สร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด ดูฉายพันธุรัต ให้สามารถนำออกแสดงเผยแพร่ได้

ภาพที่ 6 ภาพใบรับรอง ผลงานวิจัยนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุดดูฉายพันธุรัต
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย, วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2562

ผู้วิจัยจึงนำชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด ดูฉายพันธุรัต ออกเผยแพร่ในงานโครงการ การนำเสนอ ผลงานวิจัยระดับชาติด้านศิลปะการแสดง ครั้งที่ 2 ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2562 ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ดังนี้

ภาพที่ 7 ภาพการนำเสนอในรูปแบบการแสดง ผลงานวิจัยนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด อยุธยาพันธุรัต ในโครงการการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติด้านศิลปะการแสดงครั้งที่ 2

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย, วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2562

ผู้วิจัยได้ทำการประเมินความพึงพอใจต่อการแสดงสร้างสรรค์ ชุด อยุธยาพันธุรัต จากแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 100 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 จากเพศหญิง 45% เพศชาย 55% รวมเป็น 100% โดยผลความพึงพอใจของผู้ชมการแสดง มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.53$) โดยมีความพึงพอใจในแต่ละด้านเรียงจากมากไปน้อย ดังนี้

เอกสารอ้างอิง

- คำรณ สุนทรานนท์, รองศาสตราจารย์, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. สัมภาษณ์ วันที่ 24 กันยายน 2561, วันที่ 1 ตุลาคม 2561.
- ชวลิต สุนทรานนท์, นักวิชาการละครและดนตรีทรงคุณวุฒิ, กรมศิลปากร. สัมภาษณ์วันที่ 11 กันยายน 2561, วันที่ 10 ตุลาคม 2561,
- ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล, ผศ., ม.ป.ป. การละครไทย. กรุงเทพฯ : อมรรการพิมพ์.
- ธานีต ศาลากิจ, ข้าราชการบำนาญกรมศิลปากร, กรมศิลปากร. สัมภาษณ์ วันที่ 15 ตุลาคม 2558, สัมภาษณ์ วันที่ 15 กันยายน 2561, วันที่ 15 ตุลาคม 2561.
- วีระ บัวงาม . (2561, กรกฎาคม-ธันวาคม). นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ชุด สามนักราชเครื่อง. **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ**. 1(39) : 10-23.
- วิชณี เมฆมาน, ข้าราชการบำนาญครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลป์. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์ วันที่ 18 กันยายน 2561, วันที่ 17 ตุลาคม 2561.
- สุนมมาลย์ นิมเนตพันธ์. 2543. **การละครไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์,ศ. (เกียรติคุณ), ดร. 2547. **นาฏศิลป์รัชกาลที่ 9**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2549. **นาฏศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณี ชลานุเคราะห์,ศิลปินแห่งชาติปี 2533 สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย). กระทรวงวัฒนธรรม. สัมภาษณ์ วันที่ 9 กันยายน 2561, วันที่ 11 ตุลาคม 2561.

- ด้านความพึงพอใจต่อชุดการแสดง ชุด อยุธยาพันธุรัต ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.57$)
- ด้านความพึงพอใจต่อประโยชน์ที่ได้รับในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.52$)
- ด้านความพึงพอใจต่อการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.43$)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรรอนุรักษ์การแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด อยุธยาพันธุรัต ในรูปแบบการเผยแพร่การแสดงต่อสาธารณชนเพื่อเป็นการรักษารูปแบบการแสดงการรำ อยุธยาของนางยักษ์ที่เป็นนางกษัตริย์ชุดนี้ไว้
2. เพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอนของนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ในรายวิชาทักษะปฏิบัติ นาฏศิลป์ไทย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษารู้หลักการรำอยุธยาของนางยักษ์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

น่านาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุด อยุธยาพันธุรัต ไปพัฒนาประยุกต์สร้างสรรค์การรำอยุธยาในรูปแบบอื่นๆ ต่อไป